

P O L D E R G E E S T

NIEUWSBULLETIN

Stichting "Regionale Archeologie Gheestmanambocht"

Jaargang 2, nummer 3

november 2006

DE POLDERGEEST puf uit.

De openingswoorden van de twee vorige nieuwsbulletins van 'de Poldergeest' die door Ger zijn geschreven stonden beide in het teken van de geboorte en het eerste levensjaar van de stichting. Een jaar waarin de aandacht voor de boreling en zijn ouders groot was. De introductie van de stichting bij de diverse verenigingen en de officiële instanties zorgde voor veel activiteit van diverse kanten. Er moest hard gewerkt worden om warm te blijven zoals we o.a. kunnen lezen in het verslag van het verkennend onderzoek bij de Twuyvermeren in de Poldergeest 2.

Hoe anders is de situatie van het afgelopen halfjaar. De jonge SRAG loopt los en zegt al zinnetje. Hij mag van z'n ouders, weliswaar aan een touw, al alleen buiten lopen. De kraamvisites zijn voorbij.

Om warm te blijven behoefde hij dit halfjaar niet veel energie te ontwikkelen. Het was zelfs verstandig om hem zo rustig mogelijk te houden en hem voldoende tijd te geven om uit te puffen tijdens de elkaar opvolgende hittegolven.

Dat is dan ook min of meer gebeurd.

Toch zijn ook voor en tijdens zomerhitte een aantal zinvolle activiteiten ontplooid, zoals u in dit bulletin kunt lezen.

Een klein verslag van de rioolwerkzaamheden in St Pancras, een waardevolle bijdrage over stoeptenen van ons lid D. v.d. Wielen (wie volgt?), een stuk over 'de Zonnetempel' in Heiloo van Ger en een artikel van Frans over een bij de opgraving in Schagen gevonden skelet.

Met betrekking tot de plannen voor de bouw van een aantal appartementen in het centrum van Oudkarspel, (Dorpsstraat 857) is door RAAP, de Stichting Regionale Archeologische Archiveringsprojecten gevestigd te Leiden, op deze locatie een aantal (5) boringen verricht. Zelfs uit dit toch summiere onderzoek is gebleken dat het om een archeologisch interessante plek gaat. Vóór er gebouwd gaat worden, zullen er op z'n minst een aantal proefsleuven moeten worden gegraven, terwijl de bouw van een parkeerkelder waarschijnlijk niet, of pas na een uitgebreid archeologisch onderzoek, wordt toegestaan.

De activiteiten rond de uitbreiding in het recreatiegebied Geestmerambacht, m.n. het westelijk gebied rond 'de Druppels' en de Kleimeer, krijgen weer een nieuwe opzet. Dat schiet dus niet op. Een verzoek van SRAG om aan een belangrijk cultuurhistorisch monument als 'De Zijtwinde' in het project op welke manier dan ook toch enige aandacht te geven, sneuvelt met als argument : "Er is geen geld."

Wij sneuvelen echter niet mee, blijven alert de zaken in de regio volgen en waarderen elk signaal en elke bijdrage die jullie en anderen geven om het doel van onze vereniging, het bewaren en evt. vastleggen van archeologische en cultuurhistorische zaken veilig te stellen, te bereiken.

Wijb.

Riolering in Sint Pancras

In de maand juni is het aannemingsbedrijf G.P.Groot in opdracht van de gemeente Langedijk begonnen met de vernieuwing van een groot gedeelte van het riolering-systeem in Sint Pancras. Het hoofdriool aan de Bovenweg en de zijriolen van een aantal zijstraten wordt geheel vernieuwd. Het is een klus die tot ongeveer het einde van het jaar zal duren.

Onze vereniging heeft officieel toestemming van de gemeente om daar regelmatig een kijkje te nemen en evt. vragen te stellen.

Ook Charles is regelmatig aanwezig om met z'n digitale camera foto's te maken.

De grond onder de Bovenweg is geheel verstoord door het bestaande riool, maar de verwachting is dat in een later stadium, wanneer de zijaansluitingen worden gemaakt, er van de oorspronkelijke bodemstructuur nog het één en ander is te zien.

En wie weet, wordt er dan nog een interessante vondst gedaan. Hoop doet leven.

Wijb.

Verslag bezoek aan Prov.Arch. Depot te Wormer dd. 25 juli 2006

Het is elk mens maar een beperkt aantal jaren toegestaan om op de aarde rond te dwalen. Hij mag daarbij gebruik maken van haar rijkdommen, zijn eigen voedsel voortbrengen en zijn levensomstandigheden scheppen.

Alles wat hij niet meer nodig heeft wordt aan de aarde teruggegeven. Zelfs zijn lichaam wordt na zijn dood weer aan de schoot der aarde toevertrouwd, zoals men het vroeger zo plechtig uitdrukte.

In het voetspoor van mensen zijn er altijd anderen geweest die zich geroepen voelden de geheimenissen van achtergelaten sporen te ontrafelen. Uiteindelijk werd deze interesse een wetenschap, de archeologie. Het gevonden materiaal werd opgeslagen in particuliere verzamelingen. Toen de overheid zich hiermee ging bemoeien werd alles bestudeerd, beschreven, en opgeslagen in musea en depots.

Het provinciaal depot voor Noord-Holland bevindt zich in Wormer en onlangs brachten Charles Barten en ondergetekende daar een bezoek. We werden zeer vriendelijk ontvangen door de heer Veen. Het in de provincie gevonden archeologisch materiaal wordt, indien de gemeenten zelf geen opslag capaciteit hebben, dáár geïnventariseerd en in plastic zakken met opschrift gedaan en in dozen verpakt.

Per gemeente en per opgraving is de inhoud te onderzoeken. Behoudens een kleine expositie van gevonden materiaal, is in zo'n depot weinig spectaculairs te beleven. Men moet met een gericht doel daar heen gaan en dan kan het zeer belangwekkend zijn. Zo poogde ik aansluiting te vinden van mijn archeologische bezittingen met die van het oude Vrone, zoals die tevoorschijn zijn gekomen bij de opgraving van een deel van het oude kerkhof aan de Bovenweg te Sint Pancras in 1991.

In het depot te Wormer zijn een twintigtal dozen met hoofdzakelijk bot fragmenten.

een mooie vondst

Enkele dozen zijn er met ander materiaal. En daaruit kreeg ik eindelijk een stuk duifsteen in mijn handen, waarvan reeds sprake was bij de afbraak van de oude kerk in 1620. Bij een volgend bezoek hoop ik vast te kunnen stellen of een stuk rode zandsteen overeenkomt met dat wat ik in doos 1490 heb gezien. Dan krijgen de in mijn bezit zijnde grafsteen en altaarsteen, hopelijk een beetje meer historische achtergrond.

D. van der Wielen

Van de voorzitter.

Op de bestuursvergadering van 12 juni stelde ondergetekende voor dat ook andere bestuursleden het inleidende artikel af en toe op zich nemen. Een vorm van democratie die hij gunstig acht voor de sfeer in de vereniging. Omdat Wijb dit keer ook meer stof tot schrijven heeft zal de secretaris nu openen.

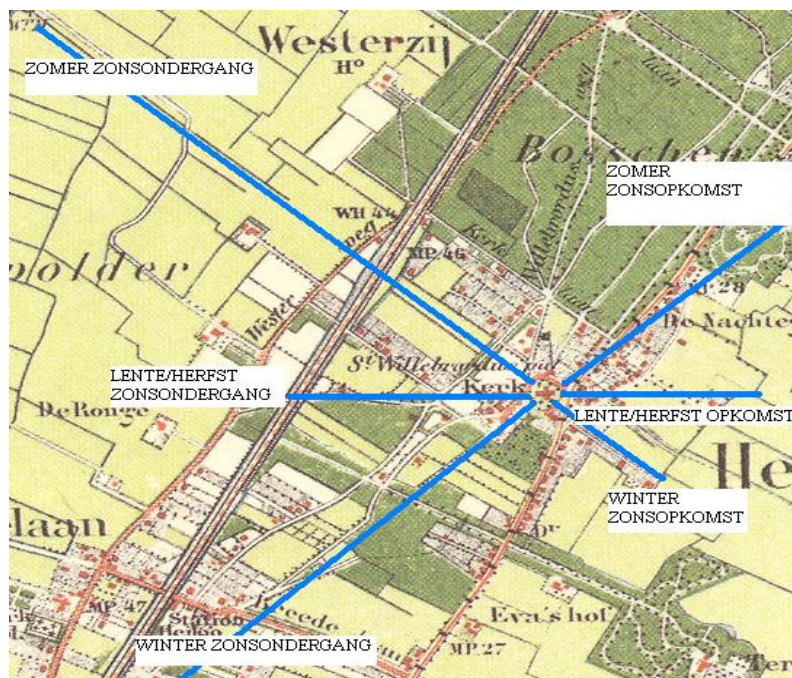
Wel wil ik nog het artikel over de Woodhenge in Heiloo, die veel opzien baarde, als dorpsgenoot in de aandacht aanbevelen. We zijn er trots op dat de voormalige directeur van het Regionaal Archief te Alkmaar op mijn verzoek bereid was een uitvoerig artikel in Poldergeest te schrijven, waarvoor ik hem namens RAG hartelijk dank.

Ger Kalverdijk.

Het Heilige Loo

Op 6 juli 2005 vermeldde de Alkmaarsche Courant dat archeologen van de Universiteit van Amsterdam in Heiloo een 'Woodhenge' hadden gevonden. Het betreft hier bodemsporen van een palencirkel van zo'n. zeven meter in diameter van palen van ± 25 cm. diameter. De palencirkel bevindt zich vlakbij de kruising van het Maalwater en de Omloop.

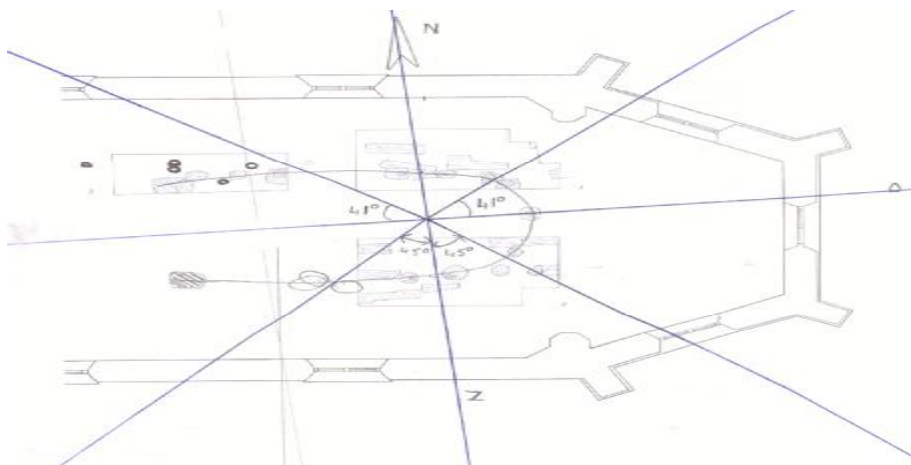
Omdat het oorspronkelijke Woodhenge, een archeologisch monument in Engeland, vlakbij het bekende Stonehenge, veel groter is en uit meer concentrische cirkels bestaat, was mijn eerste vraagstelling of de gevonden palencirkel misschien deel uitmaakt van een groter geheel, en of de constructie wellicht gebruikt werd om het begin van de seizoenen vast te stellen. Daartoe berekende ik voor Heiloo het azimut van de zomerzonnenuwende, oftewel het punt op de horizon waar op de langste dag (omstreeks 21 juni) de zon ondergaat.

Dit is op $311,5^\circ$ bijna in het noordwesten dus. Toen ik vervolgens op een topografische kaart van Heiloo de lijn van $311,5^\circ$ door de palencirkel trok was de verrassing groot. Deze lijn, een ieder kan het nameten, gaat namelijk door de Witte Kerk van Heiloo

Hieruit volgt meteen de conclusie dat palencrkel en Witte Kerk met elkaar een constellatie vormen waarmee de zomerzonnewende en derhalve ook de winterzonnewende vastgesteld kunnen worden. Het punt op de horizon waar op de kortste dag (omstreeks 21 december) de zon opkomt ligt namelijk diametraal tegenover $311,5^\circ$ dus op $131,5^\circ$. De kans dat dit toeval is, is uitermate klein en na het vinden van nog meer van deze lijnen nihil. Het bleek namelijk dat de gevonden zichtlijn zich namelijk in het oosten voortzet in de Dokterslaan. En ook naar het zuidwesten bleek een zichtlijn, evenwijdig aan de Herenweg, aanwezig voor de vaststelling van de midwinterzonsondergang. Tenslotte bleek de Schuine Hondsboschelaan perfect oost-west te lopen en dit maakt de seizoenencyclus rond, want daardoor konden de lente- en herfstzonnewenden bekeken worden.

De Witte Kerk blijkt dus het centrum te zijn van een observatorium voor een zonnekalender. Op de specifieke functie van de palencirkel, te weten voor de inpassing van de maankalender in de zonnekalender, hoop ik in een uitgebreidere studie in te gaan. Hoe verassend deze ontdekking ook is, ze past uitstekend in het beeld dat we van de vroegste en de voorgeschiedenis van Heiloo hebben. Heiloo, ofwel Heiligeloo betekent heilig woud of heilige open plaats in een bosrijke omgeving. Bekend is dat Willibrord hier omstreeks 722 een kerk stichtte op een heilige plaats volgens de Germaanse godsdienst. Nu is dan ten langen leste duidelijk wat voor soort heiligdom Willibrord hier aantrof: een tempel gewijd aan de Germaanse zonnegod Wodan. En omdat een viertal zichtlijnen hier samenkomen ontstaat er een open plaats. In Heiloo is het loo dus een open plaats in een bosrijke omgeving.

Nader onderzoek naar de precieze plaats waar de zichtlijnen elkaar kruisen leverde het volgende op. Het snijpunt van de lijnen valt met een nauwkeurigheid van 50 cm. te bepalen. Het bevindt zich op de plaats waar in het oudste kerkje het altaar stond. In de jaren 1960 is de kerk gerestaureerd en is er archeologisch onderzoek gedaan. Op de tekening van de bodemsporen die toen werden aangetroffen meen ik de sporen van de zonetempel te kunnen aanwijzen. Het blijkt om een hoefijzervormig bouwwerk te gaan met de opening pal naar het westen gericht. Gelet op vergelijkbare vondsten elders heb ik het vermoeden dat tussen de Witte Kerk en de palencirkel een begraafplaats was, dan wel een plaats waar lijkverbranding plaats vond. Wat datering betreft denk ik aan een ingebruikname in de tijd dat de "Protofriezen" hier arriveerden, enkele eeuwen voor de jaartelling. Het observatorium werd tot in de achtste eeuw n. Chr. gebruikt.

Tenslotte bleek de verkaveling van de Baafjespolder aan de westzijde van Heiloo gebaseerd te zijn op de zichtlijn van de kerk naar de palencirkel.

Chris Streefkerk, Heiloo september 2006

Dodenbestel door Frans Diederik

Van de wijze waarop men met overleden familieleden omging, wist men tot voor kort niet zoveel. Bij de onderzoeken die tot nog toe zijn uitgevoerd naar nederzettingen uit de Romeinse Tijd, werd vooral veel aandacht geschonken aan het opgraven van het huis en veel minder of niet aan de omgeving ervan.

Dit heeft er toe geleid dat er wel eens een skelet of een crematie in de buurt van het huis werd gevonden, maar verder niets. Bij een nederzetting in Uitgeest werd een deel van de oever van het water onderzocht waaraan de nederzetting was gelegen. Hier werden diverse skeletten en delen ervan begraven in ondiepe kuilen aangetroffen. Dit jaar (2006) werd hetzelfde waargenomen in Schagen: gecremeerde en begraven mensen en dieren(!) aan de oever van een geul.

Het lijkt er dus op dat er wel zeker plekken waren waar men meerdere personen een laatste rustplaats gaf. Toch is ook een aantal keren waargenomen dat doden werden begraven direct ten Noorden van het huis, vaak aan de overkant van de sloot om het huis.

De noordzijde werd altijd in verband gebracht met de dood. Immers de zon stond er nooit en wind uit het noorden is altijd koud...

In de middeleeuwen (en later) was er in vele boerderijen en in bijna alle kerken, in de noordgevel een deurtje dat uitsluitend werd gebruikt om een overledene naar buiten te dragen.

Het skelet, waarvan we vermoeden dat het om een vrouw gaat, hebben we 'Truus' genoemd. Ze werd gevonden in 1995 bij het onderzoek naar een serie huisplaatsen uit de Romeinse tijd op het Industrierrein Witte Paal. Ze werd aangetroffen liggend op haar buik, met de linkerarm onder zich en de rechterarm naar buiten geslagen.

Een deel van het skelet ontbrak omdat Middeleeuwers er een drainagesleufje dwars doorheen hadden gespit.

De kwaliteit van het bot was heel slecht.

Er werd besloten om het skelet in zijn geheel te bergen en in de werkruimte uit te prepareren. De grond rondom het skelet werd uitgegraven en er werd een kist omheen gezet. Over het skelet werd een jute lap gelegd en daaroverheen werd gips in de kist gegoten en deze werd met een stevige deksel dichtgeschroefd. Het moeilijkste kwam nog: in een brede gleuf aan de onderzijde van de daar open kist werd een stalen plaat onder het skelet geslagen. Daarna werd het hele gevaarte opgetild en per kar naar de werkruimte vervoerd. Nu kwam de grote truc: het hele spul werd 180 graden omgedraaid en keek Truus voor het eerst in eeuwen naar boven. In de weken daarna werd voorzichtig alle grond uit de kist verwijderd en kwam het skelet tevoorschijn, maar nu van de voorzijde.

Met houtlijm zijn alle (gebroken) botjes geïmpregneerd en is het geraamte ook vastgekleefd aan de jute lap. Later is deze weggewerkt door er schoon zand op te lijmen. Er is een reconstructie van Truus gemaakt, maar die is alleen voor ingewijden, of mensen die onze werkruimte bezoeken...!

hoe zou Truus eruit hebben gezien ?

Een oude Altaarsteen in Koedijk

Vermoedelijk rond 1100 werden sarcofagen, in Nederland reeds gebruikt om het lijk tot stof te doen vergaan. Daarna werden de resten elders bijgezet. De lege kist werd later hergebruikt. Deze kisten werden gemaakt van zandsteen. Sarcofaag en deksel hebben de gebruikelijke trapezium vorm. Later kwamen deze kisten in onbruik, ook al vanwege hun gewicht en dus onhandelbaarheid. Menigeen zal deze kisten ook nog als drinkbak hebben gezien.

Ook de deksels zwierven overal rond, en velen zijn gewijd als altaarsteen door het aanbrengen van vijf kruistekens. Deze verwijzen naar de vijf wonden van Christus.

Nu had ik had reeds veel gehoord over een paar oude sarcofaagdeksels welke bij Dirk van der Wielen, in Koedijk zouden zijn. Nieuwsgierig geworden sprak ik dhr van der Wielen aan, waarna hij me uitnodigde deze te komen bezichtigen. In zijn prachtige nog grotendeels authentieke, boerderij, had ik een zeer geanimeerd gesprek en verbaasde me over zijn, door vele jaren van naspeuringen en onderzoeken, kennis.

Meters met geschreven documentatie !

Goed voor nog vele interessante onderwerpen hoop ik ! En inderdaad liggen daar een oude sarcofaagdeksel en een gedeelte ervan, omgebouwd als grafsteen

en dienende als stoeptegel ! Over deze stenen laat ik dhr van der Wielen aan het woord:

„In 1971 werden wij eigenaar van deze stolp met alles wat erbij behoorde. Dus ook de altaarsteen en de kleinere grafsteen die als stoepstenen dienst doen Het bleek dat na grondige inspectie, het om twee verschillende stenen handelde.

De sarcofaagdeksel heeft een lengte van 210 cm, breed boven 76 cm, onder 62 cm. Diepte sepulchrum 2.5 cm.

In het jaarboekje van het Centraal Bureau Genealogie van augustus 1979 maakten de heren J.Belonje en J.P.Geus melding van een rood zandstenen altaarsteen bij een boerderij in Koedijk. Het verslag luidde als volgt: „Voorts werden achter een boerderij nabij de kerk, nog aangetroffen twee fragmenten van een trapezium vormig sarcofaagdeksel van rode zandsteen, Blijkens het in onderste gedeelte aangebrachte sepulchrum, heeft deze wellicht voorheen als altaarsteen dienst gedaan. Omstreeks 1600 is de kleine steen als grafsteen gebruikt, blijkens het uit die tijd daterende opschrift:

H.L.B.G. / Ian Pieters Burch is gerus / den 2 April.....

Deze steen heeft de afmetingen, lengte 135 cm, breedte van 64 tot 72 cm. De dikte varieert van 8 tot 12 cm.

Vanzelfsprekend heb ik mijn gedachten laten gaan over de herkomst. Alleen de grafsteen geeft een aanknopingspunt en wel de naam van de overledene. De familie Burch heeft lange tijd in Koedijk gewoond en komt regelmatig in de archieven voor.

De stichting datum van de eerste Koedijker kerk is 1324 en dit lijkt me te laat om als eerste de stenen gebruikt te hebben. De tijd van deze dure stenen was eigenlijk al lang voorbij.

Het is natuurlijk mogelijk dat een Graaf van Holland als stichter van de kerk, hier of daar nog een oude steen had liggen en dan is het mogelijk dat die uit het oude Vrone afkomstig zou kunnen zijn. Transport te water was absoluut geen probleem voor zo'n zwaargewicht.

Wanneer zij niet direct in 1324 zijn overgekomen, dan is het ook mogelijk dat in 1620 bij de totale opruiming van de kerk van Vrone, enkele Koedijkers zich over de bruikbare restanten hebben ontfermd. Bij onze verbouwing van de boerderij vonden we in de muursleuven nog twee zwerfkeien. Een groot stuk heel lichte zandsteen, en een fragment hardsteen. Deze aanwezigheid zou passen in de veronderstelling dat alle stenen na de totale afbraak van de Vroner kerk naar hier zijn gekomen. Jammer dat de stenen niet kunnen spreken over hun omzwervingen, en de plaats waar ze uiteindelijk willen belanden."

Ook in Oostmarsum en in het torenportaal van Ruinen zijn soortgelijke, bewerkte stenen te bewonderen

Charles

Het kasteelterrein Nuwendoorn wordt opgeknapt.

(Bron: Persbericht afkomstig van de Provincie Noord-Holland, 22 juni 2006.)

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland (GS) hebben besloten maximaal € 500.000,- vrij te maken uit UNA-gelden voor het opknappen van kasteelterrein Nuwendoorn. Dit om verder verval te voorkomen en toegankelijk te houden voor het publiek. Sinds enige jaren ligt het terrein er verwaarloosd bij. Het is de bedoeling dat de cultuurhistorische en natuurwaarden bewaard blijven. Het bijzondere aan het plan van aanpak is, dat de huidige muurresten behouden blijven, zodat een toekomstige generatie er nog altijd over kan beschikken. Daarnaast zal het Rijksmonument een toevoeging krijgen waardoor het niet alleen voor het publiek beter te bezoeken is, maar ook de waarde en

historische omvang van het monument meer benadrukt wordt. Deze toevoeging behelst het op een eigentijdse wijze reconstrueren van een van de torens. Hierdoor kan de bezoeker een beter beeld krijgen van de omvang van het voormalige kasteel maar ook hoe het in de omgeving lag. Tenslotte is er plaats voor de aanwezige natuurwaarden en is het ontwerp aantrekkelijk voor diverse flora en fauna zoals muurvarens en salamanders.

Het is de bedoeling dat voor het opknappen van het terrein jongeren van de Stichting

Herstelling Den Helder ingezet gaan worden.

De plannen zijn nu in handen van projectleider dhr A.Goedman van de provincie, en zijn in een gevorderd stadium.

maar, ... er is nog weinig van te zien.

Charles

Schatten onder je voeten

In het bezoekerscentrum „de Hoep “ is de tentoonstelling „Schatten onder je voeten” geopend. Deze tentoonstelling volgt de mensen uit het oer-ij gebied van ongeveer 600 voor, tot 750 jaar na het begin van onze jaartelling.

De centrale figuur in het verhaal is Hilde. Er wordt verteld hoe zij woonde, werkte, en overleefde.

Een erg leuke wandeltocht, met authentieke archeologische vondsten.

Toegang is gratis. Alle dagen, behalve maandag, geopend van 10 tot 5.

Duurt tot september 2007.

Johannisweg 2, Castricum.

Een gelegenheid verloren

jammer

Deze zomer zijn bij werkzaamheden aan de Wagenweg, in Alkmaar de funderingen gevonden van een stadsmuur uit ongeveer 1528.

Regelmatig was ik present om de vorderingen gade te slaan, en om de opbouw van het mooie oude metselwerk te bewonderen.

Hier is een pracht kans om een redelijk onaantrekkelijk stuk van Alkmaar een nieuw leven in te blazen, dacht ik.

Maar groot was mijn verbazing toen de hele muur gewoon weer onder de aarde verdween ! Nu zijn er natuurlijk diverse mogelijkheden, maar ik zou de hele (oude) muur afbreken, en weer volgens het zelfde patroon opgebouwd hebben. Boven op de wat verder gelegen fundering van de Rode toren. Deze zou dan ongeveer 2 meter hoog kunnen worden. Dit kan zónder enige belemmering voor het verkeer,

Charles

Mededelingen

Zaterdag 4 november; korte vergadering.
Plaats; de Turfschuur Kolhorn, 10 uur

Daarna een excursie met Frans Diederik.
Dit beloofd wéér de moeite waard te worden !

De 4e publicatie van de stichting C.O.O.G.
over Oudkarspel met de oudste droog-
makerijen, verschijnt binnenkort.
Door jarenlang onderzoek, een uitgave
van formaat.! Kijk op;

<http://coog.geschiedenisbank-nh.nl/>

Colofon

Stichting Regionale Archeologie Gheestmanambocht

Bestuur;

Voorzitter: Ger Kalverdijk. 072-5330679

Vice voorzitter: Johan v.d. Molen 072-5641401

Secretaris: Wjib Ouweltjes 0226-313138

Penningmeester: Jan Barsingerhorn 0226-391628

Bestuurslid: Frans Diederik 0224-296548

Bestuurslid: Charles Barten 072-5620043

Redactie: en foto's Charles Barten

Mail; x.anadu@hccnet.nl

Deze uitgave wordt mede mogelijk gemaakt door;

XANADU Antiek & Oude Boeken
In en verkoop - taxaties

Tel: 072 5620043

Helaas is onze secretaris Wjib Ouweltjes op het ogenblik in het ziekenhuis, afwachende een coronaire bypass.

Wij wensen hem kracht, en een spoedig herstel.

In het voorjaar van 2007 komt er een algemene vergadering in het Regthuis met een lezing van Ger Kalverdijk over archeologische vondsten in het Geestmerambacht.

Willen alle leden die over een e-mail adres beschikken dit adres aan het secretariaat doorgeven ?

Een bericht of mailtje aan ouweltjes@quicknet is genoeg